

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.03.003>

УДК 346.112

В.А. УСТИМЕНКО, чл.-кор. НАН та НАПрН України, д-р юрид. наук, проф.,
Заслужений юрист України, директор
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України», м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0002-1094-422X

Р.А. ДЖАБРАІЛОВ, д-р юрид. наук, проф., заступник директора з наукової роботи
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України», м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0002-4422-2102

В.К. МАЛОЛІТНЕВА, д-р юрид. наук, учений секретар
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України», м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0001-9678-1750

Т.С. ГУДІМА, д-р юрид. наук, старш. дослідн., заступник завідувача відділу
проблем модернізації господарського права та законодавства
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України», м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0003-1509-5180

ПРИНЦИП СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІЗ ПРИНЦИПОМ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Ключові слова: принцип соціальної справедливості, принцип верховенства права, несправедливий закон, ідеологія справедливості.

Зазначено, що принцип соціальної справедливості є складовою категорії «справедливість» та виступає ідейною основою принципу верховенства права. Наголошено, що практика ухвалення несправедливих законів або судових рішень набуває поширення, проте це не отримує належної оцінки як з боку суб'єкта, який ухвалює такий акт, так і з боку уповноважених органів влади, які мали б забезпечити неухильне дотримання прав і свобод громадян, а також суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим висловлено думку про те, що розвиток правового регулювання відповідних сфер суспільних відносин відбувається у напрямі, що суперечить ідеології справедливості, пріоритизуючи форму над змістом правового регулювання.

Вступ. У суспільстві вже встигли звикнути до думки про те, що філософські категорії та конститувальні принципи, які закладаються в основу формування та розвитку держави та права, залишаються лише

Цитування: Устименко В.А., Джабраїлов Р.А., Малолітнева В.К., Гудіма Т.С. Принцип соціальної справедливості та особливості його застосування у взаємозв'язку із принципом верховенства права. *Економіка та право*. 2022. № 3. С. 3–14. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.03.003>

здобутком теоретичних міркувань і наукових пошуків, які не мають жодного стосунку до буття та реальних суспільних відносин. Використання доктринальних конструкцій часто сприймається як данина традиціям демократичного суспільства без можливості їхнього реального застосування.

Звісно, у пересічного громадянина є право сумніватися у дієвості правових принципів, які хоч і згадуються в актах законодавства України, а також мають вияв у правозастосовній практиці, проте не справляють належного правового впливу на поведінку суб'єктів права, не стримують останніх від вжиття неправомірних заходів, або ж застосування правових принципів відбувається із використанням «подвійних стандартів».

Серед таких правових принципів досить вагому роль відіграє принцип соціальної справедливості як складова категорії «справедливість» та як ідейна основа принципу верховенства права.

У Рішенні Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) було особливо наголошено на фундаментальному значенні ідеї соціальної справедливості для утвердження верховенства права. Було підкреслено: «Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо» (пп. 4.1 п. 4 мотивувальної частини). Відповідно, закономірним є твердження, яке надалі наводиться у пп. 4.1 п. 4, про те, що іноді закон може бути й несправедливим, зокрема й обмежувати свободу та рівність особи [1].

Практика ухвалення несправедливих законів або судових рішень набуває поширення, проте це не отримує належної оцінки як з боку суб'єкта, який ухвалює такий акт, так і з боку уповноважених органів влади, які мали б забезпечити неухильне дотримання прав і свобод громадян, а також суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Утвердження ідеології соціальної справедливості та подолання соціальної неприйнятної не-

рівності є ключовими суспільствознавчими проблемами, яким приділяється значна увага у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а саме: В.М. Гейця (у співавторстві з В.В. Близнюк та О.І. Никифорук) [2], Е.М. Лібанової [3], С.В. Прийми [4], А. Atkinson [5], J. Rawls [6], А. Sen [7], J. Stiglitz (у співавторстві з М. Rothschild) [8] та ін. науковців.

Особливу увагу слід приділити виданням монографічного характеру. Зокрема, комплексно представлено суперечливу єдність економічної ефективності та соціальної справедливості у колективній монографії «Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи» [9], підготовку якої здійснено вченими наукових установ Відділення економіки НАН України.

Важливо також відзначити багаторічні дослідження фахівців ряду наукових установ НАН України, які було узагальнено у національних доповідях «Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості» (2012) [10] та «Україна: шлях до консолідації суспільства» (2017) [11].

Загалом, визнаючи вагомість наявних наукових розроблень у досліджуваній сфері, водночас варто відзначити, що дотепер не отримали деталізації деякі наукові аспекти загальної проблеми застосування правових принципів, зокрема верховенства права та соціальної справедливості, у правотворчій і правозастосовній сферах, що і склало підґрунтя для проведення цього дослідження.

Метою статті є виявлення особливостей застосування принципу соціальної справедливості у взаємозв'язку із принципом верховенства права у правотворчій і правозастосовній діяльності.

Результати дослідження. Соціально справедливі ідеї час від часу мають викривлене втілення у чинному законодавстві, сприяючи порушенню принципу верховенства права.

Одним з таких прикладів можна визнати Закон України від 24.12.2015 № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» (далі Закон № 909-VIII), унаслідок ухвалення якого було підвищено ставки податку на доходи фізичних осіб з 15 до 18 % з одночасним зниженням ставки податку на пасивні доходи з 20 до 18 % (окрім диві-

дендів, ставка оподаткування яких залишилася на рівні 5 %). Зазначені норми Закону № 909-VIII набули чинності з 01.01.2016.

У березні 2016 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено Стратегію подолання бідності, одним із основних завдань якої було визнано необхідність зменшення економічно необгрунтованої нерівності та сприяння утвердженню принципу соціальної справедливості в системі розподілу доходів шляхом зміни принципу розподілу доходів у суспільстві в результаті перенесення основного податкового навантаження з груп населення з низькими і середніми доходами на заможні прошарки суспільства.

У розділі «Проблема, яка потребує розв'язання» Стратегії подолання бідності зазначено, що рівень бідності в країні залишається стабільно високим, а за даними дев'яти місяців 2015 р., за межею відносної бідності за витратами перебувало 23,8 % населення.

Тож загальна економічна ситуація в країні та рівень добробуту громадян були добре відомі Верховній Раді України, оскільки саме Кабінет Міністрів України виступив суб'єктом законодавчої ініціативи щодо законопроекту реєстр. № 3688 від 22.12.2015, який згодом було ухвалено як Закон № 909-VIII.

Ухвалення Закону № 909-VIII призвело до порушення принципів податкового законодавства, наведених у ст. 4 Податкового кодексу України, а саме соціальної справедливості та стабільності. Принцип соціальної справедливості, відповідно до пп. 4.1.6 п. 4.1 ст. 4 Податкового кодексу України, визначається як установлення податків і зборів відповідно до платоспроможності платників податків. Згідно із принципом стабільності зміни до будь-яких елементів податків і зборів не можуть вноситися пізніше, ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому діятимуть нові правила і ставки. Податки та збори, їхні ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року (пп. 4.1.9 п. 4.1 ст. 4 Податкового кодексу України).

Виходячи з положень Стратегії подолання бідності, можна стверджувати, що об'єктивно платоспроможність платників податків була на тому рівні, який не передбачав можливості підвищення рівня ставки податку на доходи фізичних осіб. Як і сам факт ухвалення Закону

№ 909-VIII не можна визнати узгодженим із принципом стабільності податкового законодавства.

Не відбулося виконання завдання, передбаченого Стратегією подолання бідності, щодо перенесення основного податкового навантаження з груп населення з низькими і середніми доходами на заможні прошарки суспільства і у період дії зазначеної Стратегії.

Зокрема, Планом заходів на 2016—2017 роки з реалізації Стратегії подолання бідності було передбачено підготовку пропозицій з удосконалення законодавства щодо оподаткування доходів громадян із строком виконання 2017 р., затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.08.2016 № 573-р. Зазначені пропозиції мали б сприяти вирішенню наведеного завдання. Утім, як показала практика законотворчої роботи, істотних зрушень не відбулося. А зміни до Податкового кодексу України, пов'язані із підвищенням ставки податку на доходи фізичних осіб, виходячи з назви Закону № 909-VIII, спрямовано на забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 р. За юридичною логікою ці зміни мали б бути обмежені 2016 р., проте дотепер є чинною ставка податку на доходи фізичних осіб у розмірі, встановленому Законом № 909-VIII.

У даному випадку можна також стверджувати про наявність відхилення від дотримання принципів юридичної визначеності та легітимних очікувань як складових елементів принципу верховенства права.

Як зазначено в п. 2.3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26.03.2020 № 6-р/2020 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення п. 26 р. VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України, *юридична визначеність* є ключовою в розумінні верховенства права; держава зобов'язана дотримуватися та застосовувати в прогнозований і послідовний спосіб ті закони, які вона ввела в дію; юридична визначеність передбачає, що норми мають бути зрозумілими і точними, а також спрямованими на забезпечення постійної прогнозованості ситуацій і правовідносин. Далі наголошується на тому, що в контексті ст. 8 Конституції України юридична визна-

ченість забезпечує адаптацію суб'єкта правозастосування до нормативних умов юридичної дійсності та його впевненість у своєму юридичному становищі, а також захист від свавільного втручання держави. Водночас юридичну визначеність запропоновано розуміти через такі складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права, право особи у своїх діях розраховувати на розумну стабільність чинного законодавства і можливість передбачати наслідки застосування норм права (*легітимні очікування*) [12].

Однак трапляються підходи у судовій практиці, які обґрунтовують умови прийнятності відступу від принципу стабільності податкового законодавства, а відповідно, і від принципів юридичної визначеності та легітимних очікувань.

Так, доречно згадати Постанову Верховного Суду від 19.04.2022 у справі № 816/687/16 (адміністративне провадження № К/9901/33796/20), спір у якій виник через донарахування контролюючим органом (відповідачем) газонафтової компанії (позивачу) податкових зобов'язань і штрафних санкцій у розмірі понад 73 млн грн з рентної плати за користування надрами для видобування природного газу, зокрема нафтового (попутного) газу з покладів, які повністю або частково залягають на глибині до 5000 м, за II квартал 2015 р. Зокрема, позивач обґрунтовував позов тим, що контролюючий орган, застосувавши ставку рентної плати, яка була запроваджена (збільшена) законом, ухваленим менше ніж за шість місяців до початку нового бюджетного року (2015), порушив принцип стабільності в оподаткуванні, закріпленій нормою підпункту 4.1.9 п. 4.1 ст. 4 Податкового кодексу України [13].

Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду за результатами касаційного перегляду справи за касаційною скаргою відповідача було скасовано судові рішення судів попередніх інстанцій та відмовлено в задоволенні позову.

В обґрунтуванні такого рішення було наведено аргументи щодо наявності легітимної мети відступу Верховної Ради України від принципу стабільності в оподаткуванні під час ухвалення Закону України від 28.12.2014 № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи», що було здійснено, на думку Верховного Суду, у *балансі* з принципами загальності оподат-

кування, фіскальної достатності та *соціальної справедливості*.

Порівнюючи наслідки підвищення ставок рентної плати за користування надрами для відповідних суб'єктів господарювання, зокрема для позивача (додаткове податкове навантаження як чинник, що призводить до зменшення активів), із фіскальним і соціальним ефектом, на досягнення якого це було спрямовано, а саме в частині реального забезпечення виконання функцій держави (збалансування бюджету і забезпечення видатків на оборону, соціальний захист населення в складних економічних умовах фактичної військової агресії), Верховний Суд дійшов висновку, що підвищення ставок рентної плати не порушило норми Конституції України, було пропорційним у відповідній ситуації щодо втручання держави у право власності платників податків, для яких був установлений обов'язок сплатити до бюджету додаткові кошти, а також забезпечило баланс між публічними та приватними інтересами. Додатково, як зазначив Верховний Суд, про вимушеність такого заходу з боку держави свідчила і така обставина, як зменшення ставки рентної плати з 01.01.2016 до рівня, який був до її підвищення.

З наведеного можна дійти висновку, що за надзвичайних обставин, які мають тимчасовий характер, з метою запобігання настанню невідворотних наслідків для економіки держави, не суперечитиме принципу верховенства права, а відповідно, й ідеї соціальної справедливості, відступ від принципів галузевого законодавства, у даному випадку податкового.

Відтак, спираючись на позицію Верховного Суду у наведеній вище справі, за аналогією можна стверджувати, що зміни ставки податку на доходи фізичних осіб у бік збільшення, які відбулися на підставі Закону № 909-VIII, можна було б визнати такими, що були здійснені у межах прийнятних відхилень від принципу верховенства права у разі наявності загально-суспільних потреб, вирішення яких не могло бути здійснене іншими методами та засобами (тобто передбачається пропорційність таких заходів меті правового регулювання) та на певний період часу (темпоральність заходів). Отже, на 2017 р. ставка податку на доходи фізичних осіб мала б бути зменшена до рівня, який існував до 01.01.2016 — моменту, коли набрав чинності Закон № 909-VIII «Про вне-

сення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році».

Деяке інше бачення щодо порядку застосування принципу юридичної визначеності як складової принципу верховенства права у відриві від принципу соціальної справедливості у надзвичайний для країни період життя було висловлено у рішенні Конституційного Суду України від 28.08.2020 № 10-р/2020 (далі Рішення № 10-р/2020) [14]. Зокрема, було визнано неконституційними положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» (зі змінами, внесеними Законом України від 13.04.2020 № 553-IX), якими було встановлено, що у квітні 2020 р. та на період до завершення місяця, в якому скасовується карантин, установлений Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби *COVID-19*, спричиненої коронавірусом *SARS-CoV-2*, заробітна плата, грошове забезпечення працівників, службових і посадових осіб бюджетних установ (охоплюючи органи державної влади та інші державні органи, органи місцевого самоврядування) нараховуються у розмірі, що не перевищує 10 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 01.01.2020. У зазначеному максимальному розмірі не враховувались суми допомоги по тимчасовій непрацездатності, допомоги для оздоровлення, матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань та оплата щорічної відпустки (ч. 1 ст. 29).

Зазначені обмеження, як було встановлено ч. 3 ст. 29 Закону України від 14.11.2019 № 294-IX «Про Державний бюджет України на 2020 рік» (зі змінами, внесеними Законом України від 13.04.2020 № 553-IX), застосовувались також під час нарахування заробітної плати, суддівської винагороди, грошового забезпечення народним депутатам України, суддям, суддям Конституційного Суду України, членам Вищої ради правосуддя, членам Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, прокурорам, працівникам, службовим і посадовим особам Національного банку України, а також іншим службовим і посадовим особам, працівникам, оплата праці яких регулюється спеціальними законами (окрім осіб, встановлених у переліку, затвердженому Кабінетом Міністрів України відповідно до ч. 2 ст. 29).

В обґрунтуванні неконституційності установлення граничного розміру заробітної плати, грошового забезпечення працівників, службових і посадових осіб бюджетних установ (охоплюючи органи державної влади та інші державні органи, органи місцевого самоврядування), Конституційним Судом України було наголошено на порушенні принципу юридичної визначеності, оскільки строк обмеження розміру виплат (квітень 2020 р. та на період до завершення місяця, в якому скасовується карантин, установлений Кабінетом Міністрів України) було визнано таким, що є невизначеним щодо дії в часі та не забезпечує передбачуваності застосування цих норм права (п. 4.1 мотивувальної частини Рішення № 10-р/2020).

Заради справедливості слід зазначити, що строки дії карантину встановлювались актами Кабінету Міністрів України, які пролонгувались відповідно до стану поширення пандемії. Тому не можна стверджувати, що загалом не було визначено часової межі тривалості карантину.

Додатково було зауважено, що заробітна плата, грошове забезпечення працівників, службових і посадових осіб органів законодавчої та судової влади поставлено залежно від виконавчої влади. Можна дійти думки, що малося на увазі порушення балансу поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову із наданням можливості впливу виконавчою владою на дві інші гілки влади. Хоч і не враховано, що саме Верховна Рада України шляхом внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» встановила обмеження максимального розміру заробітної плати та грошового забезпечення. Водночас право встановлювати та відмінити карантин закріплено за Кабінетом Міністрів України Законом України від 06.04.2020 № 1645-III «Про захист населення від інфекційних хвороб» (ст. 29).

Напевно ключовими можна визнати положення, наведені у п. 4.3 мотивувальної частини Рішення № 10-р/2020 та які можуть бути із певними застереженнями враховані у процесі вирішення низки соціально-економічних проблем у країні, зумовлених воєнною агресією, а саме Конституційним Судом України було зазначене таке:

«Конституційний Суд України вважає, що обмеження відповідних виплат є допустимим за умов воєнного або надзвичайного стану. Од-

нак такого роду обмеження має запроваджуватися пропорційно, із встановленням чітких часових строків та в жорсткій відповідності до Конституції та законів України.

Таке обмеження також може застосовуватися й до суддів, однак після закінчення терміну його дії втрачені у зв'язку з цим обмеженням кошти необхідно компенсувати відповідними виплатами, оскільки суддівська винагорода є складовим елементом статусу судді, визначеного Конституцією України».

Беручи до уваги руйнівні наслідки воєнної агресії для економіки України та соціальної сфери, питання про необхідність та доцільність обмеження максимального розміру виплат за рахунок бюджетних коштів напевно актуалізується найближчим часом.

Відповідно до Інфляційного звіту (липень 2022 р.), підготовленого Національним банком України, реальний ВВП у II кварталі скоротився майже на 40 %, інфляція зростатиме і наприкінці року — дещо перевищить 30 %, економіка України скоротиться на третину у 2023—2024 рр., різке зростання безробіття справляє «тиск» на видаткову частину Державного бюджету України [15, с. 4—5, 20, 28—29]. Окрім того, як зазначається в Інфляційному звіті (липень 2022 р.), падіння зарплат у приватному секторі в травні становило від 25 до 50 % порівняно з довоєнним часом, і дещо краща ситуація, за оцінками на основі видатків бюджету, у бюджетному секторі. У Інфляційному звіті (липень 2022 р.) акцентовано увагу і на те, що загалом номінальні зарплати 2022 р. скоротяться на 12 %, а в реальному вимірі — на 27 % [15, с. 29—30].

За таких несприятливих соціально-економічних умов держава на сьогодні не спроможна забезпечувати виплати надвеликих заробітних плат і грошового забезпечення деяким категоріям працівників, окремим службовим і посадовим особам бюджетних установ (охоплюючи органи державної влади та інші державні органи, органи місцевого самоврядування), коли нагальними є потреби у ефективному розподілі бюджетних коштів з метою забезпечення дотримання соціальних стандартів і фундаментальних прав громадян.

Зазначене узгоджуватиметься із принципом справедливості та неупередженості як одним із принципів бюджетної системи України,

відповідно до якої бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами (п. 9 ч. 1 ст. 7 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010). Зазначене формулювання дослівно відтворило ч. 1 ст. 95 Конституції України від 28.06.1996. Доречно згадати, що про спрямованість бюджетної політики на забезпечення соціальної справедливості під час перерозподілу національного доходу наголошено також у ст. 10 Господарського кодексу України від 16.01.2003.

Офіційне тлумачення положення ч. 1 ст. 95 Конституції України, надане Конституційним Судом України, напевно може стати орієнтиром і правовою підвалиною для визначення на законодавчому рівні обмежень щодо максимального розміру виплат за рахунок бюджетних коштів працівникам, службовим і посадовим особам бюджетних установ (охоплюючи органи державної влади та інші державні органи, органи місцевого самоврядування) в умовах воєнного стану. Хоч предметом конституційного провадження були питання щодо змісту та обсягу соціальних виплат залежно від соціально-економічних можливостей держави, а також права держави змінювати порядок і розміри наявних соціальних виплат і допомоги, які фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, вбачається, що отримані висновки Конституційного Суду України є цінними для з'ясування фундаментальних питань щодо співвідношення складових принципу верховенства права між собою та з принципом справедливості.

Перш ніж Конституційний Суд України сформулював свій висновок, в обґрунтуванні обраного підходу у Рішенні від 25.01.2012 № 3-рп/2012 [16] використано конституційні позиції, наведені у раніше ухвалених рішеннях органом конституційної юрисдикції.

У Рішенні від 27.11.2008 № 26-рп/2008 у справі про збалансованість бюджету Конституційний Суд України зазначив, що положення ч. 3 ст. 95 Конституції України стосовно прагнення держави до збалансованості бюджету України у системному зв'язку з положеннями ч. 2 цієї статті, статті 46 Конституції України треба розуміти як намагання держави під час визначення законом про Державний бюджет

України доходів і видатків і ухваленні законів, інших нормативно-правових актів, які можуть вплинути на доходну і видаткову частини бюджету, дотримуватися рівномірного співвідношення між ними та її обов'язок *на засадах справедливого*, неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами враховувати загальносуспільні потреби, необхідність забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя [17].

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України, викладеної в Рішенні від 26.12.2011 № 20-рп/2011, передбачені законами соціально-економічні права не є абсолютними. *Механізм реалізації цих прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їхнього фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства*. Окрім того, такі заходи можуть бути зумовлені *необхідністю запобігання чи усунення реальних загроз економічній безпеці України*, що згідно з ч. 1 ст. 17 Конституції України є найважливішою функцією держави [18].

У підсумку, у п. 1 резолютивної частини Рішення від 25.01.2012 № 3-рп/2012 Конституційний Суд України констатував таке:

«В аспекті конституційного подання положення статті 1 частин першої, третьої статті 95 Конституції України у системному зв'язку з положеннями статті 3 частини першої статті 17, частини третьої статті 22, статей 46, 48 Основного Закону України треба розуміти так, що однією з ознак України як соціальної держави є забезпечення загальносуспільних потреб у сфері соціального захисту за рахунок коштів Державного бюджету України виходячи з фінансових можливостей держави, яка зобов'язана *справедливо і неупереджено* розподіляти суспільне багатство між громадянами і територіальними громадами та прагнути до збалансованості бюджету України. При цьому рівень державних гарантій права на соціальний захист має відповідати Конституції України, а мета і засоби зміни механізму нарахування соціальних виплат та допомоги — *принципам пропорційності і справедливості*» (курсив наш — автори статті) [16].

Отже, в умовах воєнного стану держава може та повинна вживати заходів щодо максимального розміру виплат за рахунок бюджетних коштів працівникам, службовим і посадовим

особам бюджетних установ (охоплюючи органи державної влади й інші державні органи, органи місцевого самоврядування). Напевно, якби було враховано методологічні підходи та висновки, сформульовані Конституційним Судом України у наведених рішеннях, органу конституційної юрисдикції вдалося б віднайти належну аргументацію відповідності Конституції України заходів, ужитих державою щодо встановлення максимального розміру виплат за рахунок бюджетних коштів у період карантину.

Попри те, що Конституційний Суд України у Рішенні № 10-р/2020 визнав допустимість встановлення обмеження відповідних виплат за умов воєнного або надзвичайного стану, викликає занепокоєння застереження про те, що такого роду обмеження має запроваджуватися, серед іншого, *із встановленням чітких часових строків*.

Однак поточна воєнна ситуація та стан активності бойових дій не дають можливості визначення чітких часових строків. Як засвідчує практика діяльності Президента України та Верховної Ради України, строк дії воєнного стану декілька разів було пролонговано, і напевно це може повторитися. У такому разі пролонгація строку дії воєнного стану майже нічим не відмінна за рівнем невизначеності з тим, як відбувалося продовження строку дії карантину під час пандемії *COVID-19*. Тому не є винятком, що ця обставина може стати підставою для визнання неконституційною норм права, якими може бути впроваджено обмеження відповідних виплат за рахунок бюджетних коштів шляхом встановлення максимального розміру.

Юридичний формалізм та абстрактне тлумачення принципу верховенства права у відриві від принципу соціальної справедливості не сприяє досягненню справжньої мети існування держави — справедливого розподілу національного багатства, у формуванні якого беруть участь всі громадяни України. Утім, деякі категорії громадян через свій правовий статус (зокрема судді, високопосадовці центральних органів виконавчої влади тощо) отримують частку цього національного багатства у непропорційно великому обсязі, що відкриває шлях до нерівності та соціального відчуження.

Проблема визначення максимального розміру виплат у вигляді заробітних плат, грошо-

вого забезпечення за рахунок бюджетних коштів є значно ширшою та не обмежується лише потребами, зумовленими воєнною агресією та, як наслідок, воєнним станом, а до цього — обмеженнями, встановленими карантинном.

У попередніх наукових роботах співавторів даної статті було запропоновано підходи до вирішення описаної у цій статті проблеми. Зокрема, було запропоновано внести зміни до Кодексу законів про працю України та Закону України від 24.03.1995 № 108/95-ВР «Про оплату праці», закріпивши норму про те, що максимальний розмір доходу, який може отримати працівник за трудовим договором за рахунок коштів Державного бюджету України або місцевого бюджету, не може перевищувати суму, яка визначається шляхом множення розміру мінімальної заробітної плати, що встановлена на 1 січня календарного року, на децильний коефіцієнт, визначений Державною службою статистики України за методологією, яка використовується Євростатом. Водночас також варто передбачити, що у разі перевищення децильного коефіцієнта, порівняно із середнім значенням аналогічного коефіцієнта в ЄС, то застосуванню підлягає останній [19, с. 18].

Саме співвідношення середньомісячної заробітної плати (доходів) десятої та першої децильних груп працівників (децильний коефіцієнт) визнано індикатором виконання завдання 10.4 пов'язаного із проведенням політики оплати праці на засадах рівності та справедливості у межах Цілі сталого розвитку № 10 «Скорочення нерівності» [20, с. 78].

Як зазначається у Добровільному огляді щодо Цілей сталого розвитку в Україні, 2015 р. цей індикатор становив 31,2, хоч 2020 р. мав би становити 23,0 із подальшим зниженням, до 18,0 у 2025 р. та 15,0 у 2030 р. [21, с. 72].

Звісно, через воєнні події та у період повоєнної розбудови виконання зазначеного завдання буде значно ускладнене та відтерміновано у часі. Утім, статистичні відомості Євростату переконують у тому, що навіть довоєнний показник у 15 разів є неприйнятним та таким, що не відповідає політиці доходів країн-членів ЄС.

Зокрема, у країнах-членах Європейського Союзу 2018 р. коефіцієнт співвідношення $D9/D1$ (децильний коефіцієнт) становив від 2,1

у Швеції до 4,1 у Болгарії, Румунії та Латвії. Це означає, що 10 % найоплачуваніших працівників заробляли щонайменше вдвічі більше, ніж 10 % працівників з найнижчою оплатою у Швеції, і в чотири рази більше, ніж в останніх трьох країнах. Навпаки, найнижчі коефіцієнти $D9/D1$ зафіксовано, окрім північних країн (Швеція (2,1) та Фінляндія (2,4)), в Італії та Бельгії (із співвідношенням 2,6), у Данії (2,7) та Франції (2,9). Інші країни-члени зафіксували співвідношення між 3,0 та 4,0. Серед країн Європейської асоціації вільної торгівлі (EFTA) найнижче співвідношення спостерігалось в Норвегії (2,4) та найвище в Ісландії (2,8) [22].

За даним показником Україні доведеться наздоганяти країни — члени Європейського Союзу, і у разі вжиття відповідних заходів на законодавчому рівні можна стверджувати про можливість наближення протягом наступних років повоєнного відновлення до європейських показників співвідношення доходів найзаможніших і найбідніших громадян.

Напевно, підготовка нового законодавчого поля, спрямованого на реальне, а не декларативне утвердження соціальної справедливості у суспільстві, має стати одним з ключових завдань у межах реалізації Плану відновлення України. Зокрема, одним із п'яти основних принципів, на яких базується План відновлення України, визнано «нарощування справедливого добробуту» [23].

Висновки. Обґрунтовано, що принцип соціальної справедливості є системоутворювальним і справляє вирішальний вплив на формування цінностей та ідей, притаманних правовій державі, а також забезпечує спрямування механізму правового регулювання на досягнення балансу публічних і приватних інтересів, дотримання прав і свобод людини та створення гідних умов її життя.

Попри нормативно-правове закріплення принципу соціальної справедливості та наявність доктринальних підходів до розуміння його змісту, доводиться констатувати, що дотепер регулювальний потенціал зазначеного принципу непевною мірою задіяний у процес правотворчої та правозастосовної діяльності. У зв'язку з цим розвиток правового регулювання відповідних сфер суспільних відносин відбувається у напрямі, що суперечить ідеології справедливості, пріоритизуючи форму над змістом правового регулювання.

Як засвідчив проведений аналіз, спроби тлумачення законодавчих актів лише із використанням юридично-формального підходу до розуміння сенсу та призначення принципу верховенства права у відриві від принципу соціальної справедливості призводить до генерування «абстрактного» — не пов'язаного з економікою — права.

Обґрунтовано, що сприяти справедливому розподілу національного багатства та зменшенню нерівності в суспільстві може людиноцентричний підхід, який має отримати закріплення у праві завдяки активнішому засто-

суванню у процесі формування правової політики принципу соціальної справедливості.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження може закласти підґрунтя для поглиблення наукових розробок, присвячених визначенню механізму інтеграції та взаємодії принципів верховенства права та соціальної справедливості як на стадії розроблення нормативно-правових актів, так і під час правозастосування. Сподіваємося, що викладені у статті міркування сприятимуть реальному втіленню принципу соціальної справедливості в усі сфери суспільного життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.
2. Геєць В.М., Близнюк В.В., Никифорок О.І. Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 3—22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>
3. Лібанова Е.М. Надмірна соціально неприйнятна нерівність: головний виклик для українського суспільства. *Вісник НАН України*. 2017. № 5. С. 22—25.
4. Прийма С.В. Справедливість при тлумаченні права: огляд аспектів. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 4 (87). С. 66—76.
5. Atkinson A. B. Inequality: what can be done? Working Paper (2). International Inequalities Institute, London School of Economics and Political Science, London, UK, 2015. URL: <http://eprints.lse.ac.uk/101810/> (дата звернення: 07.08.2022).
6. Rawls J. A Theory of Justice. Revised edition. London: Oxford University Press, 1999. 538 p.
7. Amartya Sen. The Idea of Justice. The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge, Massachusetts, 2009. 496 p.
8. Joseph Stiglitz, Michael Rothschild. Some Further Results on the Measurement of Inequality. *Journal of Economic Theory*. 1973. No. 6 (2). P. 188—204.
9. Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи. НАН України, Секція суспільних і гуманітарних наук. Київ, 2019. 350 с.
10. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь. Кер. авт. колективу Е.М. Лібанова. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. 412 с.
11. Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь. Ред. кол.: С.І. Пирожков, Ю.П. Богуцький, Е.М. Лібанова, О.М. Майборода та ін. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; НАН України. Київ, 2017. 336 с.
12. Рішення Конституційного Суду України від 26.03.2020 № 6-р/2020 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України. *Офіційний вісник України*. 2020. № 32. Ст. 1097.
13. Постанова Верховного Суду від 19.04.2022 у справі № 816/687/16 (адміністративне провадження № К/9901/33796/20). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104044775> (дата звернення: 07.08.2022).
14. Рішення Конституційного Суду України від 28.08.2020 № 10-р/2020 у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік»». *Офіційний вісник України*. 2020. № 76. Ст. 2433.

15. Інфляційний звіт (липень 2022 року), підготовлений Національним банком України. *Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-lipen-2022-roku> (дата звернення: 07.08.2022).
16. Рішення Конституційного Суду України від 25.01.2012 № 3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1 частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2 3 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України. *Офіційний вісник України*. 2012. № 11. Ст. 422.
17. Рішення Конституційного Суду України від 27.11.2008 № 26-рп/2008 у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України про офіційне тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України та словосполучення «збалансованість бюджету», використаного в частині третій цієї статті (справа про збалансованість бюджету). *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3088.
18. Рішення Конституційного Суду України від 26.12.2011 № 20-рп/2011 у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України, 53 народних депутатів України і 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік». *Офіційний вісник України*. 2012. № 3. Ст. 100.
19. Устименко В.А., Джабраілов Р.А. Особливості здійснення розподілу доходів в Україні: сучасний стан та перспективи реформування. *Другі наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова (м. Київ, 3 лип. 2020 р.)*. Наук. ред. В.А. Устименко. НАН України; ДУ «ІСПД імені В.К. Мамутова НАН України». Київ, 2020. С. 8–21.
20. Цілі сталого розвитку: Україна: національна доповідь 2017. *Представництво ООН в Україні*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/49413-2017-nacionalna-dopovid-cili-stalogo-rozvitku-ukraina> (дата звернення: 07.08.2022).
21. Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні. *Офіційний вебпортал Міністерства економіки України*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/151096-dobrovilnyu-natsionalnyu-ohlyad-shchodo-tsiley-staloho-rozvitku-v-ukrayini> (дата звернення: 07.08.2022).
22. Earnings statistics. *European Commission. Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Earnings_statistics#General_overview (дата звернення: 07.08.2022).
23. План відновлення України. *Інтернет-сайт «Відновлення України»*. URL: <https://recovery.gov.ua> (дата звернення: 07.08.2022).

Надійшла 09.08.2022

REFERENCES

1. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 02.11.2004 No. 15-rp/2004 u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen statti 69 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro pryznachennia sudom bilsh miakoho pokarannia). *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy*. 2004. No. 45. Art. 2975 [in Ukrainian].
2. Heiets V.M., Blyzniuk V.V., Nykyforuk O.I. Aktualni aspekty polityky sotsialnoi yakosti v postkonfliktinii ekonomitsi Ukrainy. *Ekonomika Ukrainy*. 2022. No. 6. P. 3–22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003> [in Ukrainian].
3. Libanova E.M. Nadmirna sotsialno nepryyniatna nerivnist: holovnyi vyklyk dlia ukrainskoho suspilstva. *Visnyk NAN Ukrainy*. 2017. No. 5. P. 22–25 [in Ukrainian].
4. Pryima S.V. Spravedlyvist pry tлумachenni prava: ohliad aspektiv. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2016. No. 4 (87). P. 66–76 [in Ukrainian].
5. Atkinson A. B. Inequality: what can be done? Working Paper (2). International Inequalities Institute, London School of Economics and Political Science, London, UK, 2015. URL: <http://eprints.lse.ac.uk/101810/>
6. Rawls J. A Theory of Justice. Revised edition. London: Oxford University Press, 1999. 538 p.
7. Amartya Sen. The Idea of Justice. The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge, Massachusetts, 2009. 496 p.
8. Joseph Stiglitz, Michael Rothschild. Some Further Results on the Measurement of Inequality. *Journal of Economic Theory*. 1973. No. 6 (2). P. 188–204.
9. Ekonomichna efektyvnist vs sotsialna spravedlyvist: priorytety rozvytku Ukrainy na etapi podolannia kryzy. NAN Ukrainy, Sektsiia suspilnykh i humanitarnykh nauk. Kyiv, 2019. 350 p. [in Ukrainian].
10. Stalyi liudskyi rozvytok: zabezpechennia spravedlyvosti: Natsionalna dopovid. Ker. avt. kolektyvu E.M. Libanova. Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy. Uman: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Vizavi”, 2012. 412 p. [in Ukrainian].
11. Ukraina: shliakh do konsolidatsii suspilstva: natsionalna dopovid. Red. kol.: S.I. Pyrozhkov, Yu.P. Bohutskiy, E.M. Libanova, O.M. Maiboroda ta in. Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy; NAN Ukrainy. Kyiv, 2017. 336 p. [in Ukrainian].
12. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 26.03.2020 No. 6-r/2020 u spravi za konstytutsiinym podanniam 50 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremoho

- polozhennia punktu 26 rozdil VI "Prykintsevi ta perekhidni polozhennia" Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2020. No. 32. Art. 1097 [in Ukrainian].
13. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 19.04.2022 u spravi No. 816/687/16 (administratyvne provadzhenia No. K/9901/33796/20). *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104044775> [in Ukrainian].
  14. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 28.08.2020 No. 10-r/2020 u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro vstanovlennia karantynu z metoiu zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoi koronavirusom SARS-CoV-2, ta etapiv poslablennia protyepidemichnykh zakhodiv", polozhen chastyn pershoi, tretoi statti 29 Zakonu Ukrainy "Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2020 rik", abzatsu deviatoho punktu 2 rozdil II "Prykintsevi polozhennia» Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2020 rik". *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2020. No. 76. Art. 2433 [in Ukrainian].
  15. Infliaitsiinyi zvit (lypen 2022 roku), pidhotovlenyi Natsionalnym bankom Ukrainy. *Ofitsiine Internet-predstavnytstvo Natsionalnoho banku Ukrainy*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-lipen-2022-roku> [in Ukrainian].
  16. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 25.01.2012 No. 3-rp/2012 u spravi za konstytutsiinym podanniam pravlinnia Pensiinoho fondu Ukrainy shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen statti 1 chastyn pershoi, druhoi, tretoi statti 95, chastyny druhoi statti 96, punktiv 2 3 6 statti 116, chastyny druhoi statti 124, chastyny pershoi statti 129 Konstytutsii Ukrainy, punktu 5 chastyny pershoi statti 4 Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy, punktu 2 chastyny pershoi statti 9 Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy v systemnomu zviazku z okremymy polozhenniamy Konstytutsii Ukrainy. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2012. No. 11. Art. 422 [in Ukrainian].
  17. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 27.11.2008 No. 26-rp/2008 u spravi za konstytutsiinym podanniam Kabinetu Ministriv Ukrainy pro ofitsiine tlumachennia polozhennia chastyny druhoi statti 95 Konstytutsii Ukrainy ta slovospoluchennia "zbalansovanist biudzhetu", vykorystanoho v chastyni tretii tsiiei statti (sprava pro zbalansovanist biudzhetu). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2008. No. 93. Art. 3088 [in Ukrainian].
  18. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 26.12.2011 No. 20-rp/2011 u spravi za konstytutsiinym podanniamy 49 narodnykh deputativ Ukrainy, 53 narodnykh deputativ Ukrainy i 56 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) punktu 4 rozdil VII "Prykintsevi polozhennia" Zakonu Ukrainy "Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2011 rik". *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2012. No. 3. Art. 100 [in Ukrainian].
  19. Ustyenko V.A., Dzhabrailov R.A. Osoblyvosti zdiisnennia rozpodilu dokhodiv v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy reformuvannia. *Druhi naukovy chytannia pamiati akademika V.K. Mamutova (m. Kyiv, 3 lyp. 2020 r.)*. Nauk. red. V.A. Ustyenko. NAN Ukrainy; DU "IEPD imeni V.K. Mamutova NAN Ukrainy". Kyiv, 2020. P. 8-21 [in Ukrainian].
  20. Tsili staloho rozvytku: Ukraina: natsionalna dopovid 2017. *Predstavnytstvo OON v Ukraini*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/49413-2017-nacionalna-dopovid-cili-stalogo-rozvitku-ukraina> [in Ukrainian].
  21. Dobrovilnyi natsionalnyi ohliad shchodo Tsilei staloho rozvytku v Ukraini. *Ofitsiinyi vebportal Ministerstva ekonomiky Ukrainy*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/151096-dobrovilnyy-natsionalnyy-ohlyad-shchodo-tsiley-staloho-rozvytku-v-ukrayini> [in Ukrainian].
  22. Earnings statistics. European Commission. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Earnings_statistics#General_overview [in Ukrainian].
  23. Plan vidnovlennia Ukrainy. *Internet-sait "Vidnovlennia Ukrainy"*. URL: <https://recovery.gov.ua> [in Ukrainian].

Received 09.08.2022

V.A. Ustymenko

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1094-422X

R.A. Dzhabrailov

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4422-2102

V.K. Malolitneva

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9678-1750

T.S. Hudima

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1509-5180

PRINCIPLE OF SOCIAL JUSTICE AND THE PECULIARITIES OF ITS IMPLEMENTATION IN RELATION TO THE PRINCIPLE OF THE RULE OF LAW

It is noted that the principle of social justice is a part of the category of justice and is the ideological basis for the principle of the Rule of Law. It is substantiated that the principle of social justice plays an important system-forming role in the formation of the law-governed state and in directing the mechanism of legal regulation to achieve the balance of public and private interests, to ensure human rights and freedoms, and the decent living standards. It is emphasized that the practice of adopting unjust laws or court decisions is spreading, but it does not receive a proper assessment from both the relevant body that adopts such act and from the authorized authorities that should ensure steady observance of the rights and freedoms of citizens, as well as economic entities. Despite the normative and legal establishing of the principle of social justice and the presence of doctrinal approaches to understanding its content, it is necessary to state that the regulatory potential of the said principle is not fully involved in the process of law-making and law enforcement activities. In this regard, the authors expressed the opinion that the development of legal regulation of the relevant spheres of social relations is taking place in the direction that contradicts the ideology of justice, prioritizing the form over the content of legal regulation. According to the analysis, attempts to interpret legislative acts only using a legal-formal approach to understanding the meaning and purpose of the Rule of Law in separation from the principle of social justice leads to the generation of “abstract” — not related to the economy — law. It is substantiated that a human-centric approach can contribute to a fair distribution of national wealth and reduction of inequality in society, which should be consolidated in law due to more active implementation of the principle of social justice in the process of forming the legal policy.

Keywords: the principle of social justice, the principle of the Rule of Law, the unfair law, the ideology of justice.